

T

tachistoscope (T-scope)	تاکستوسکوپ دستگاهی برای نمایش لحظه‌ای تصاویر و محرکهای دیداری.
tactile	لمسی، مربوط به حس لامسه
target analogy	تمثیل هدف مجموعه‌ای از اشیاء، صفات و روابطی که از طریق مقایسه با تمثیل منبع قابل یادگیری است.
task analysis	تحلیل تکلیف تجزیه و تحلیل تکلیفی که به آزمودنیها داده می‌شود. این کار در پژوهشهای شناختی با این هدف انجام می‌شود که معلوم گردد چه فرایندهای شناختی تا چه حد و در کدام مراحل در یک تکلیف آزمایشی که به فرد داده شده است نقش دارند.
T. B.	تی. بی. اسم مستعار فرد خاصی که دچار بیماری فراموشی بود. مطالعه موردی که روی نقص حافظه کوتاه مدت این شخص انجام گرفت بسیار مورد استناد قرار گرفته است.
Teachable Language Comprehender (TLC)	زبان فهم آموزش پذیر یک مدل شبکه عصبی که کالینز (Collins) و کویلیان (Quillian) برای نشان دادن چگونگی طبقه بندی مواد در حافظه معنایی و ارتباط آنها با هم طراحی کردند. آنها سپس بر اساس همین الگو، الگوی فعالیت گسترش یافته (نک: spreading activation model) را ارائه نمودند.
TEIRESIAS	تیر سیاس برنامه‌ای رایانه‌ای که به انسان متخصص کمک می‌کرد معلومات پایه سامانه‌های خبره گوناگون را گسترش دهد یا تصحیح کند. حرف مشابه این برنامه توسط دیویس (Davis) در دهه ۱۹۷۰ در دانشگاه استنفورد طراحی شد.
telekinesis	دور جنبانی دستکاری یا به جنبش در آوردن غیر معمول اشیاء با نیروی ذهنی.
telepathy	دور آگاهی اندیشه خوانی، تماس مستقیم بین اذهان دو فرد، دانش غیر معمول یک فرد از آنچه در ذهن فردی دیگر می‌گذرد.
template	نسخه، باسمه، مسطوره
template matching	همتابی نسخه‌ها، تطبیق نمونه‌ها جور آمدن نسخه‌ها، روشی برای بازشناسی الگو که ضمن آن یک الگوی درون‌داد با مجموعه‌ای از مسطوره‌ها و نسخه‌های موجود به نوبت مقایسه می‌شود تا مشابه ترین نسخه به آن یافته شود.
template theory	نظریه نسخه‌ای، نظریه باسمه‌ای عنوان نظریه‌هایی در بازشناسی الگو که بنا بر آن نسخه‌های مینیاتور متعددی (باسمه‌ها) از الگوهایی که قبلاً به شخص ارائه شده است در حافظه دراز مدت او وجود دارند. برای بازشناسی الگوی یک محرک، ذهن فرد آن الگو را با نسخه‌های متعددی کنار هم گذاشته و مقایسه می‌کند. یافتن جور ترین نسخه به معنای بازشناسی الگو است.
temporal	زمانی، زمانمند

گیجگاهی

این اصطلاح اگر در مورد قسمت‌های مغز به کار رود به معنای گیجگاهی یا شقیقه‌ای است.

temporal order judgement (TOJ)

داوری ترتیب زمانی

قضاوت از روی حافظه در باره تقدم و تأخر موادی که قبلاً به ترتیب ارائه شده است.

text processing

پردازش متن

پردازش اجزای متن و دریافت پیام آن توسط انسان یا ماشین.

text understanding

فهمیدن متن

در روانشناسی مطالعه می‌شود که فرد چگونه به محتوای آنچه می‌خواند پی می‌برد و چگونه فهم اجزای متن یعنی جملات و کلمات به فهم کل متن منجر می‌شود.

theory

نظریه

فرضیه‌ای که مشاهدات را تبیین می‌کند.

therapist

درمانگر

therapy, cognitive

شناخت درمانی

(نک: cognitive therapy)

think aloud

فکر بلند، فکر همراه با کلام

در معنای خاص روشی است در مطالعه فرایندهای شناختی (خصوصاً حل مسئله) که در آن از فرد خواسته می‌شود آنچه را که در فکرش می‌گذرد بر زبان نیز جاری کند. (نیز نک: introspection و inner speech)

thinking

فکر کردن، تفکر

thought experiment

تجربه تفکر

استفاده از تخیل برای بررسی طبیعت.

threshold

آستانه

در معنای خاص عبارت است از حداقل شدتی که محرکی باید داشته باشد تا حس شود، یا حداقل میزان تغییر در محرک که قابل حس باشد.

threshold hypothesis

فرضیه آستانه

فرضیه‌ای در تبیین حافظه و فراموشی که می‌گوید هر ماده در حافظه دراز مدت دارای شدت خاصی است که به تدریج کاهش می‌یابد مگر این که تمرین شود. اگر این شدت از حد خاصی که آستانه نامیده می‌شود پایینتر رود یادآوری (نک: recall) آن ماده ممکن نیست، اگر باز هم پایین‌تر رود بازشناسی (نک: recognition) آن هم ممکن نخواهد بود. به عبارت دیگر آستانه برای بازشناسی، پایین‌تر از آستانه برای یادآوری است.

tip-of-the-tongue phenomenon

پدیده نوک زبانی

وضعیتی که ضمن آن فرد چیزی در نظرش هست، ولی کلمه یا کلمات درست را برای بیان آن به خاطر نمی‌آورد و دچار نوعی حالت فشار قبل از انفجار می‌شود. این پدیده در دهه ۱۹۶۶ توسط براون (Brown) و مک نیل (McNeill) بررسی و توصیف شده است. آنها با استفاده از لغتنامه‌ها، توصیف و تعریف بعضی از واژه‌های کم استفاده را برای آزمودنی‌ها می‌خواندند. موارد زیادی پیش می‌آمد که آزمودنی با وجود یادآوری مشخصات کلمه و خصوصاً "حرف اول آن، کل کلمه را به یاد نمی‌آورد.

token identity theory

نظریه همانندی نشانه

نظریه‌ای که می‌گوید هر حالت روانی عبارت است از نوعی حالت بدنی و مغزی. البته ممکن است یک حالت روانی در دو فرد مختلف مبانی بدنی متفاوتی داشته باشد. با قبول این فرضیات راه برای این ادعا که حیوانات و حتی ماشینها هم ذهن دارند باز می‌شود.

top-down approach

رویکرد نزولی

رویکرد نزولی و رویکرد صعودی (نک: bottom-up approach) دو رویکرد جهت مطالعه و تبیین دستگاه شناختی انسان هستند. رویکرد صعودی از یافته‌های علمی در پایین‌ترین سطح یعنی سطح عصب‌شناسی شروع می‌کند تا بر اساس آنها به توصیف و تبیین دستگاه پردازش اطلاعات برسد. حال آنکه برای رسیدن به همین هدف، رویکرد نزولی ابتدا یک نظر کلی به دستگاه روانی و شناختی انسان می‌اندازد تا نظریه‌هایی جهت تبیین دستگاه شناختی و ساختارها و فرایندهای آن بسازد و بیازماید، و در نوبت بعد، چگونگی تحقق ساختارها و فرایندها را در مغز و اعصاب انسان مورد توجه قرار می‌دهد.

top-down parsing

تجزیه به روش

نزولی

برای تحلیل ساختار یک جمله بر اساس قواعد دستوری دو روش کلی موجود است. روش اول با توجه به اجزای جمله و ترکیب گام به گام آنها درستی ساختار دستوری جمله را واریسی می‌کند. روش دوم با تقطیع مرحله به مرحله جمله به اجزای دستوری چگونگی رعایت دستور زبان را در جمله نشان می‌دهد. روش اول که از جزء

به سوی کل می‌رود، صعودی (نک: bottom-up parsing)، و روش دوم که از تحلیل کل شروع کرده به طرف جزء می‌رود، نزولی نامیده می‌شود.

پردازش نزولی

در مورد بسیاری از فرایندهای شناختی دو روش کلی پردازش تشخیص داده شده است: صعودی (نک: bottom-up processing) و نزولی. در روش صعودی، پردازش تنها تحت تأثیر درون‌دادهای حسی و داده‌های اولیه پیش می‌رود (برای مثال نک: direct perception). در حالی که در روش نزولی روند پردازش بیشتر متکی به معلومات، انتظارات و تجارب قبلی و یا اطلاعات حاصل از زمینه‌ادراک است. (برای مثال نک: constructive perception)

آزمون کلی تورینگ

معیاری برای تشخیص این که انسان‌های دیگر و نیز ماشین ذهن دارند یا نه. این معیار که توسط هارناد (Harnad) در سال ۱۹۹۱ مطرح شد تنها بر رفتار کلامی تکیه نمی‌کند، بلکه رفتار بدنی غیر کلامی را هم در نظر می‌گیرد. از نظر هارناد، آزمون اصلی تورینگ معیار ناقصی است. زیرا توانایی‌های کلامی مشابه توانایی‌های انسان از عهده یک رایانه بدون ذهن هم بر می‌آید. اگر قرار است یک روبات به نحوی رفتار کند که از هر نظر شبیه رفتار انسان و غیر قابل تمیز از آن باشد آن‌گاه این سؤال جدی مطرح می‌شود که آیا رایانه (رویات) هم ذهن دارد یا نه. در واقع آنچه انسان‌ها هم در زندگی روزمره خود ملاک هشیاری و ذهن داشتن دیگران قرار می‌دهند، کل رفتار است. البته می‌دانیم که مسئله را می‌توان از این هم فراتر برده و شباهت رفتار و عملیات درونی را هم جزء معیار قرار داد. (نیز نک: Turing test)

دستگاه ت (آزمون - عمل - آزمون - خروج)

دستگاه ت وسیله‌ای است که مجموعه عملیاتی را برای رسیدن به هدفی که برایش تعیین شده انجام می‌دهد، سپس تأیید می‌کند که هدف مورد نظر تحقق یافته است. آن‌گاه هدف جدیدی را انتخاب کرده دوباره شروع به عملیات می‌کند تا اینکه کارش را تمام کند. این وسیله در سال ۱۹۶۰ توسط میلر (Miller) و همکارانش طراحی و معرفی شد.

برج هانوی

مسئله فکری مشهوری که در آن سه میله و چند حلقه با قطرهای متفاوت وجود دارد. ابتدا حلقه‌ها به ترتیب قطر روی میله سمت چپ قرار گرفته‌اند (حلقه بزرگتر در زیر است). مسئله این است که با جابه‌جایی یک حلقه در هر بار، بالاخره کل حلقه‌ها به همان ترتیب به میله سمت راست منتقل شود. در ضمن عملیات نیز هیچ‌گاه نباید حلقه‌ای کوچکتر زیر حلقه‌ای بزرگتر قرار گیرد.

نظریه تبادل، نظریه تعاملی

در معنای عام در روان‌شناسی به نظریاتی گفته می‌شود که در تبیین‌های خود به جای محور قرار دادن فرد یا محیطش، تعامل و تأثیر متقابل آنها را بر هم اصل قرار می‌دهند. در معنای خاص نظریه‌ای در باره ادراک است که می‌گوید آنچه ادراک می‌شود لزوماً و دقیقاً همان واقعیات خارجی نیست، بلکه حاصل تأثیر متقابل فرد و محیط در یکدیگر است. جهان خارج و خصایص ادراکی آن مخلوق همین تعامل است. آزمایش‌هایی مثل آنچه که با استفاده از اتاق ایمرز (نک: Ames room) شده است نشان می‌دهد که انتظارات فرد او را به استنباط‌های ادراکی غیر واقعی سوق می‌دهد.

تبدیل کننده

هر نوع فرایند یا عملیاتی که در طی آن درون‌داده‌ای از یک نوع به برون‌داده‌ای از نوع دیگر تبدیل شود. با این تعریف، گوش و چشم انسان و دستگاه‌هایی مانند میکروفون و دوربین ویدئو همه انواعی از تبدیل کننده‌اند.

دستور گشتاری

نوعی دستور زایشی (نک: generative grammar) که توسط چامسکی ارائه شد. دستور گشتاری دو سطح بازنمایی را به کار می‌گیرد ساختار سطحی و ساختار عمیق. اصل و اساس دستور زبان به شکل ساختارهایی در عمق دستگاه شناختی انسان از بدو تولد وجود دارد. قوانین دستوری که در گفتار و نوشتار ظاهر می‌شود ساختارهای سطحی هستند که بدون خودآگاهی و توسط قواعد انتزاعی دستور گشتاری، از ساختارهای عمقی مشتق شده‌اند.

احتمال خطای انتقالی

در یادآوری یک جمله به احتمال یادآوری نادرست یک کلمه وقتی که کلمه قبلی به درستی یادآوری شده است احتمال خطای انتقالی گفته می‌شود.

خاصیت تعدي

خاصیت تراگذاری، خاصیت منطقی که برای برخی روابط مانند "کوتاهتر بودن" وجود دارد. یعنی می‌توان از دو جمله "احمد از حسن کوتاهتر است" و "حسن از رضا کوتاهتر است" نتیجه گرفت "احمد از رضا کوتاهتر است". حال آن که مثلاً "رابطه" دوست بودن "تراگذر نیست.

tree	درخت
نوعی ساختار سلسله مراتبی برای مفاهیم یا طبقات. به این صورت که از مفهومی که در ریشه یا در رأس قرار دارد چند شاخه منشعب می‌شود که آن مفهوم را به مفاهیم دیگری مربوط می‌سازد. سپس از هر یک از این مفاهیم نیز به نوبه خود ممکن است یک یا چند شاخه منشعب شود و	
truth table	جدول صدق
جدول صدق ارزش گزاره‌ها که در مباحث ابتدایی منطق برای تصریح انواع ارتباط بین گزاره‌ها به کار می‌رود و ارزش صدق یا کذب ترکیبات ساده یا پیچیده گزاره‌ها را با توجه به صدق یا کذب مفروض برای گزاره‌های بسیط تر و با اعمال قوانین منطقی به طور مشخص نشان می‌دهد.	
turing equivalence	هم ارزی تورینگ
هم ارزی تورینگ اصطلاح دیگری در توصیف هم ارزی ضعیف است.	
T-scope	تاکستوسکوپ (نک: tachistoscope)
Turing machine	دستگاه تورینگ
ماشینی که بنا به طراحی تورینگ دارای یک نوار و یک نوار خوان (head) است. بر اساس اطلاعاتی که به ماشین داده می‌شود، نوار زیر نوار خوان به عقب و جلو می‌رود تا ماشین علامتها و رمزهای درج شده روی نوار را یک به یک تغییر دهد. این تعریف بر رایانه‌های امروزی نیز صدق می‌کند اما هنوز معلوم نشده است که آیا مغز انسان نیز یک ماشین تورینگ است.	
Turing test	آزمون تورینگ
آزمون و معیاری عملیاتی که تورینگ (Turing) برای پاسخ به سؤال "آیا ماشین فکر می‌کند؟" ارائه نمود. به طور خلاصه، در این آزمون ابتدا پرسشگر از یک مرد و یک زن که در دو مکان جدا از هم قرار داده شده‌اند سؤالاتی را از طریق ارتباط از راه دور می‌کند. پرسشگر باید به تدریج متوجه شود که کدامیک از دو شرکت کننده زن و کدام مرد است. پس از مدتی بازی مشابهی (imitation game) اجرا می‌شود که در آن بدون آنکه پرسشگر بفهمد یک رایانه به جای شرکت کننده مرد قرار داده می‌شود. اگر ضمن ادامه بازی پرسشگر این تغییر را متوجه نشود معنایش این است که رایانه می‌تواند عملیاتی مانند انسان داشته باشد و لذا می‌توان گفت توانایی تفکر دارد. (نیز نک: Chinese room، و نیز نک: total Turing test).	
two-process theories	نظریه‌های دو فرایندی
نظریه‌هایی که معتقدند یادآوری و بازشناسی دو فرایند متفاوت هستند. یادآوری با یک فرایند جست و جو و بازیابی شروع می‌شود که به دنبالش باید انتخاب یا تشخیص اطلاعات مورد نظر از میان اطلاعات موجود در حافظه صورت پذیرد. لیکن بازشناسی فقط شامل مرحله دوم است و لذا عملکرد افراد در آزمونهای بازشناسی بهتر از یادآوری است. انتقاداتی نیز به تعمیم این نظریه وارد شده است. (نیز نک: recall، نیز نک: recognition)	
type identity theory	نظریه همانندی سنخ (نک: token identity theory)
typicality	نوعیت، نوعی بودن
دیدگاهی که معتقد است شروط لازم و کافی برای تعریف مفاهیم و طبقات طبیعی وجود ندارد که از روی آن بتوان فهمید که آیا شیء خاصی مصداقی از یک مفهوم یا عضوی از یک طبقه و مجموعه هست یا نیست. بلکه برخی از اعضای یک مجموعه طبیعی (مثل پرندگان)، شروط و قابلیت عضویت در آن مجموعه را بیشتر دارند و برخی کمتر. ولذا مصداق یک مفهوم بودن یا عضویت در یک مجموعه، امری نسبی است و درجه کم و زیاد دارد. مثال: یک پرستو مصداق کاملتر و بهتری از مفهوم پرنده است تا یک شتر مرغ که به جای پریدن می‌دود.	
typicality effect	اثر نوعیت
آنچه در باره مصداق یک مفهوم گفته شد (نک: typicality) به طور ناخود آگاه توسط ذهن و حافظه انسان انجام می‌گیرد. مثلاً "اگر در یک آزمون یادآوری از فرد خواسته شود چند پرنده را نام ببرد او در اوایل فهرست خود نام شتر مرغ را نخواهد برد. یا وقتی در آزمون بازشناسی از فرد خواسته می‌شود تصمیم بگیرد از جانورانی که برای او شمرده می‌شود کدامشان پرنده‌اند، زمان واکنش او به کلمه پرستو کمتر از زمان تصمیم او در باره شتر مرغ است.	